

ADABIYOT TA'LIMIDA DIDAKTIK O'YIN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH

Abdujalilova Gulhayoxon Jaloliddin qizi

O'zbekiston tuman 2-son kasb-hunar maktabi

ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ushbu maqolada adabiyot ta'limida didaktik o'yin texnologiyalaridan foydalanish usullari xususidagi fikrlar o'rin olgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, adabiyot, didaktika, teatr o'yin, domino o'yinlari, til.

Аннотация: В данной статье рассмотрены вопросы, касающиеся способов использования дидактических игровых технологий в литературном образовании.

Ключевые слова: образование, литература, дидактика, театральная игра, домино, язык.

Annotation: this article covers ideas on the methods of using didactic game technologies in literary education.

Keywords: education, literature, didactics, theater play, domino games, language.

KIRISH

Vatanimizning kelajagi bo'lgan barkamol avlodga ta'lim-tarbiya berish jarayonini zamonaviy talablar darajasiga olib chiqish, ularning mustaqil fikrlashga, bilm olishga, ajdodlarimizning boy ilmiy, ma'naviy-ma'rifiy merosini qadrlashga o'rgatish hamda ta'mning uzliksizligini ta'minlashdan iboratdir. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev ta'kidlab o'tganidek "Bizni yana bir o'yantirib keladigan yana bir masala – bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-tirishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his etadigan kim – yoshlar. Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan da'vat ularning qalbida doimo aks – sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va

faqat tarbiya hisobidan”, deya ta’kidladi. Insonning faolyatida o‘qitish har doim juda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan. Ta’lim tasodifiy intiutiv xususiyatga ega bo‘lganda ham va asosan tasodifan axborotlarni berish hamda taqlid qilishdan iborat bo‘lganda ham shunday bo‘lgan, keyinchalik ham ta’lim maqsadga, jarayonga aylanganda maktab paydo bo‘lganda ham shunday bo‘lgan. Biroq uzoq vaqt davomida ta’limni nazariy tahlil qilish va o‘rganish ishlari olib borilmadi. Shuning uchun o‘z nazaryasiga ega bo‘lmadi. Faqatgina XVII asr bu sohada muhim o‘zgarishlar olib keldi. Aynan o‘sha payitda ta’lim alohida nom oldi va tarixda birinchi didaktik faoliyatning ilmiy asoslangan tizimiga asos solinadi. Bugungi kunda adabiyotdan dars mashg‘ulotlari va unini tashkil qilishda qo‘llanadigan vositalar yangilandi, imkoniyatlar kengaydi. Bu hol adabiy ta’limda adabiyot darslarni tashkil etishda yangicha talablarlarni vujudga keltirmoqda.

ASOSIY QISM

Eng muhimi o‘quvchilarning mustaqil ishlarini tashkil etishda texnologik yondoshuv o‘quv jarayonini yanada faollashtiradi, o‘quv materiallarining o‘zlashtirishida yuqori darajaga erishiladi. Ishchanlik o‘yin darsi – dars mavzusi bo‘yicha masalalarni hal etish jarayonida o‘quvchilarning faol ishtirok etishini ta’minlash orqali yangi bilimlarni o‘zlashtirish mashqi. Ro‘lli o‘yin darsi – dars mavzusi bo‘yicha masalalarni o‘rganishda o‘quvchilarga oldindan ma’lum rollarni taqsimlash va dars jarayonida shu rolni bajarishlarini tashkil etish asosida bilimlarni mustahkamlash darsi. Teatrlashtirilgan dars – dars mavzusi bilan bog‘liq sahna ko‘rinishlari tashkil etish orqali dars mavzusi bo‘yicha chuqur, aniq ma’lumotlar berish darsi. Kompyuter darsi – tegishli o‘quv fani bo‘yicha dars mavzusiga doir kompyuter materiallari (multimediya, virtual o‘quv kursi va shu kabilar) asosida o‘tiladigan dars. Kim oshdi savdosi darsi – o‘quv fani ayrim bo‘limi bo‘yicha bilimlarni har bir o‘quvchi qanchalik ko‘p bilishini namoyish etish darsi. Yarmarka darsi – dars mavzusini bo‘laklar bo‘yicha oldindan o‘zlashtirish o‘quvchilarning o‘zaro muloqat asosida sinfga qiziqarli tushuntirish orqali o‘tiladigan dars. O‘yin darsi – dars mavzusiga mos o‘yin orqali o‘quvchilarning o‘zlashtirishlarini tashkil etish darsi. Sud darsi – o‘quvchilar bilan dars mavzusiga mos “sud” jarayonini tashkil etish orqali yangi mavzuni tashkillashtirish darsi. Konsert darsi

– dars mavzusini sahnalashtirgan holdagi konsert shaklida ifodalash mashqlari bo‘lib, o‘quvchilarni faollashtirish va bilimni mustahkamlash imkoniyatini beradi. Tergovchi bilimdonlar olib boradigan darsi – dars mavzusini oldindan puxta o‘rgangan o‘quvchilar yordamida qiziqarli savol – javoblar, tahlillar asosida isbotlab, tushuntirish mashqlari bo‘lib, bunda o‘quvchilar dars mavzusini o‘zlashtirib eslab qolishlari uchun qulaylik yaratadilar. Integral (integratsiyalangan) dars – bir nechta fanlarga doir integratsiyalash uchun qulay bo‘lgan mavzular bo‘yicha tashkil qilingan dars bo‘lib, o‘quvchilarning turli fanlarga qiziqishlarini orttirib ta’lim jarayonidagi faolliklarini taminlaydi. Bunday darslar o‘quvchilarga fanlararo bog‘liqlikni o‘rgatish orqali ularda odam tuzilishining ilmiy asoslarini to‘liq idrok etish, ilmiy dunyoqarashini shakllantirish ijodiy tafakkurlarni rivojlantirishga xizmat qiladi. Talim tizimida didaktik o‘yinlardan foydalanish o‘quvchilarni muloqatga kirishish ko‘nikma va malakasini shakllantirib, o‘zaro yordam berish odatlarini rivojlantiradi hamda o‘quvchilarni bilim saviyasini oshirishga xizmat qiladi. Hozirgi kunning vazifalarini amalga oshirishda o‘qitishning chuqur ijtimoiy e’tiqodlilik bilan uyg‘un ilmiyligiga qo‘yilayotgan talablar g‘oyatda muhimdir didaktikada o‘qitishning ilmiyligi nima ekanligi asosli ravishda bayon qilinadi. Malumki, maktab ta’limini mazmuniga kirgan barcha bilimlar voqeylik qanday bo‘lsa uni shundayligicha, hech bir qo‘shimchalarsiz aks ettiradi. Pedagogning vazifasi o‘quvchilarga ilmiy, haqqoniy bilimlarni asli holicha tushuntirishdan, ularni bilimlarini mustaqil o‘rganishlarida o‘zlashtirilgan haqiqatlar borliqdagi inson ongidan tashqari obyektiv mavjud narsalarga muvofiqligini kafolatlaydigan yo‘lga solishdan iboratdir. Hatto bolalar ta’limining birinchi pog‘onasida olgan juziy bilimlar ham haqiqatni buzmasligi kerak. Adabiyot darslarida topishmoqli o‘yinlar, rasimli o‘yinlardan foydalanish mumkin. O‘yin tarbiya vositasi sifatida; tafakkur, nutq, hayol, xotira kabi pisixologik jarayonlarni kengaytirish va mustahkamlash vositasi sifatida qo‘llanishi mumkin. Masalan: “DOMINO” o‘yini “Domino o‘yini” ni o‘ynashda to‘g‘ri to‘rtburchakli kichik qog‘ozni dominodek o‘rtasiga chiziq tortib, chap tarafida savol, o‘ng tarafida umuman boshqa savolning javobi yoziladi, ana shunday dominolardan bir nechta 10-12 ta qilib tayyorlanadi. O‘yin oldidan hakamlar hay’ati saylanadi, 3-4 ta

o'quvchi (guruh) o'ynaydi. O'yinning borishi: bir o'quvchi bitta dominoni qo'yadi, bu dominoning chap tarafidagi savolga javob kimda bo'lsa, shu o'quvchi dominosini qo'yadi, bu dominoning ham chap tarafidagi savolga keyingi o'quvchi dominosini qo'yadi yoki o'sha javobning egasi javob beradi. Shu dominolarni to'rtburchak shaklida terib, oxirgi dominoning savoliga birinchi qo'yilgan dominoning javobi to'g'ri kelishi kerak, ya'ni "domino" hosil bo'ladi.

XULOSA

Zamonaviy sharoitda o'quvchining o'quv-bilish faolliklarini kuchaytirish, o'qitish sifatini oshirish va samaradorligini yaxshilash maqsadida innovatsion xarakterga ega ta'lim shakllaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Bugungi kunda amaliy o'yinlar, muammoli o'qitish, interfaol ta'lim, modul-kredit tizimi, masofali o'qitish, blended learning (aralash o'qitish) va mahorat darslari ta'limning innovatsion shakllari sifatida e'tirof etilmoqda. O'yin jarayonida belgilangan vaqt (reglament)ga, muloqot odobiga rioya etish, faollik ko'rsatish hamda o'yinni oxirigacha davom ettirish kutilgan natijani kafolatlaydi. Shuningdek, quyidagi omillar pedagogik maqsadlarda o'yin texnologiyalaridan samarali foydalanish imkoniyatini ta'minlaydi:

- o'yin ssenariysining puxta tayyorlanganligi;
 - o'yin maqsadi va vazifalarining to'g'ri, aniq belgilanishi;
 - o'yin qoidalarining aniq, lo'nda (8-10 tagacha) ifodalanishi;
 - o'yin yo'riqnomasining mavjudligi;
 - o'quvchilarning o'yin jarayoniga qiziqishlari;
 - rollarning samarali, to'g'ri taqsimlanishi;
 - jamoada ko'tarinki kayfiyatning yuzaga kelishi;
 - ishtirokchilarning bir-birlarini tushuna olishlari va qo'llab-quvvatlashlari;
 - har ishtirokchining o'yin natijasi uchun mas'uliyatni his etishi;
 - barcha ishtirokchilar imkoniyatlarining yagona maqsadga yo'naltirilishi
- O'yin jarayonida hech kim halaqit qilmasligi kerak. Bordi-yu, zaruriyat bo'lsagina faqat boshlovchi ishtirokchilarning harakatlarini tuzatishi, ularni to'g'ri yo'naltirishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Mirziyoyev Sh. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. T.: 2017-yil.
2. Mirziyoyev Sh. “Kitob mahsulotlarini nashr etish va tarqatish tizimini rivojlantirish, kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish hamda targ'ib qilish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar dasturi to'g'risida”gi Qarori. T.: 2017-yil.
3. Azizxo'jayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. – T.: TDPU, 2000.
4. Golish L.V., Fayzullayeva D.M. Pedagogik texnologiyalarni loyihalashtirish va rejalashtirish. – T.: TDIU, 2010.
5. Q.Yuldoshev. Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari. Toshkent, “O'qituvchi”, 1996.
6. A.Zununov. N. Hotamov. J. Esonov. Maktabda adabiyot o'qitish metodikasi. Toshkent, “O'qituvchi” 1993.
7. Q.Yo'ldoshev, O.Madaev, A. Abdurrazoqov. Adabiyot o'qitish metodikasi, dasturiy qo'llanma. Toshkent, 1994.